

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

БІЛОУС В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.4.37>

**ПРО “MOBILE CRIMINALISTICS”
АБО ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СМАРТФОНІВ**

У статті проаналізовано поняття та запропоновано класифікацію техніко-криміналістичних засобів, де головним критерієм для поділу визначено цільове призначення – функцію, виконання якої слугує конкретний засіб: забезпечення зв'язку та координації взаємодії; наукова організація та інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності слідчого; дистанційне провадження слідчих (розшукових) дій; подолання перешкод; індивідуальний і колективний захист учасників слідчої (розшукової) дії; виявлення людей, тварин (їх частин), слідів і речових доказів, чинників природного та техногенного походження, небезпечних для життя та здоров'я; створення належних умов для роботи з доказами; живлення електроприладів; наочно-образне фіксування; копіювання; введення і виведення інформації до комп'ютерних пристроїв; детекція; підрахунок; вимірювання; визначення окремих параметрів; відібрання зразків для експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження; попереднє дослідження об'єктів, їх закріплення, упакування та вилучення; кримінальна реєстрація; фіксація правопорушників на місці події і попередження злочинних посягань; відслідковування та фіксація місцезнаходження різних об'єктів.

На основі аналізу поняття та функціоналу сучасних смартфонів, що забезпечується вбудованими датчиками, конструктивно закладеними можливостями та інсталюваними додатками, онлайн-функціями і сервісами, перелік яких зростає практично щоденно, запропоновано напрями комплексного використання їх функцій, у тому числі у сполученні з певними додатковими (зовнішніми) пристроями, для розширення пізнавальних можливостей та підвищення інституційної самодостатності слідчого (детектива), прокурора, адвоката, експерта та судді, підвищення продуктивності збирання й опрацювання доказів, якості їх підготовки до експертизи та результативності останньої, забезпечення наочності здобутих доказів і можливість їх об'єктивного сприйняття й оцінки *post factum* і в режимі реального часу особами, відсутніми у місці проведення процесуальної дії.

Ключові слова: *техніко-криміналістичне забезпечення, науково-технічний засіб, техніко-криміналістичний засіб, смартфон, «мобільна криміналістика».*

Bilous V. V. About “mobile criminalistics” or the technical and forensic potential of smartphones

The article analyzes the concept of technical and forensic tools and proposes their classification in which the main criterion established for the purposes of differentiation is the intended function implemented by means of a specific tool: ensuring communication and coordination of interaction; scientific organization as well as analytical and information support of the investigator's activities; remote performance of investigative (search) actions; overcoming obstacles; individual and collective protection of participants in an investigative (search) action; identification of people, animals (their parts), traces and material evidence of factors of natural and technogenic origin that are dangerous to life and health; creation of appropriate conditions for working with evidence; power supply of electrical appliances; visual and descriptive documentation; copying; input and output of information in computer devices; detection; calculation; measurement; determination of individual parameters; collection of samples for expert examination or for other purposes of criminal proceedings; preliminary examination of objects, their fixation, packing, and withdrawal; criminal registration; registration of offenders at the scene and prevention of criminal offences; tracking and recording of the location of various objects.

Based on the analysis of the concept of modern smartphones and their functionality provided by built-in sensors, capabilities incorporated by design as well as applications, online functions, and services installed, the list of which is growing almost daily, areas for the comprehensive use of smartphone functions have been proposed, including in combination with certain additional (external) devices, which will allow expanding cognitive capabilities and increasing the institutional self-sufficiency of the investigator (detective), prosecutor, lawyer, expert, and judge; increasing the productivity of collecting and processing evidence as well as improving the quality of its preparation and the effectiveness of the latter; ensuring that the evidence obtained can be demonstrated and objectively perceived and assessed post factum and in real time by persons absent from the crime scene.

Key words: *technical and criminalistics support, scientific and technical means, technical and criminalistics means, smartphone, “Mobile Criminalistics”.*

Вступ. З усією очевидністю можна стверджувати, що ефективна боротьба зі злочинністю потребує повсякчасного та повномасштабного застосування останніх здобутків науково-технічного прогресу. Найважливішим напрямом оптимізації та підвищення ефективності слідчої, судової та експертної діяльності слід вважати комп'ютеризацію та можливість впровадження цифрових інформаційних технологій, що виявляються наслідком рушійного впливу глобалізації сучасного світу та новою главою в історії криміналістики. Але й досі для органів кримінальної юстиції залишається актуальною проблема використання новітніх технологій з метою виявлення, фіксації та збереження криміналістично значущої інформації [1, с. 3–4].

Проведене М.В. Шепітьком опитування суддів, прокурорів, адвокатів та судових експертів вказує на необхідність якісних змін у науково-технічному забезпеченні досудового розслідування, судового розгляду та експертного провадження. Зокрема, 61% опитаних прокурорів віддали прерогативу використанню сучасних технічних засобів для роботи на місці вчинення злочину, а 47% – забезпеченню фото-, відео-, аудіофіксації, застосуванню дронів та іншої спеціальної техніки під час проведення слідчих (розшукових) дій. На потребу використання засобів фото-, відео-, аудіофіксації та іншої спеціальної техніки під час проведення досудового розслідування та судового розгляду вказали 58% адвокатів, а під час судового розгляду – 41% суддів. На існуванні нагальної потреби використання криміналістичної техніки наголосили 70% судових експертів [2, с. 362].

Зазвичай незадовільний стан техніко-криміналістичного забезпечення прийнято пояснювати перманентним браком коштів. Так, наприклад, загальна потреба у видатках загального фонду на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції у 2016–2017 роках забезпечувалася на рівні від 45,5 до 46,9%. Відтак згідно з висновком Рахункової палати України існуючий дефіцит бюджетних асигнувань для забезпечення діяльності зазначених підрозділів, установ і закладів зумовлює нагальну потребу оптимізації їх використання, підвищення ефективності управління наявними фінансовими ресурсами та залучення додаткових джерел фінансування [3].

Однак бездіяльність, певні дії або рішення відповідальних осіб у такій скрутній ситуації навпаки створюють привід згадати відоме українське прислів'я: «Чому бідний? Бо дурний. Чому дурний? Бо бідний». Так, наприклад, Головне управління Національної поліції в Харківській області у 2017 р. уклало договір щодо надання послуг з монтажу комп'ютерної мережі. Згідно з актом надання послуг ці послуги були отримані у повному обсязі, за що підрядникові було сплачено 48,8 тис. грн. Однак, як було встановлено аудитом, такі послуги взагалі не надавалися. Отже, кошти в сумі 48,8 тис. грн на монтаж комп'ютерної мережі були використані безпідставно. У 2016 р. цим же управлінням з метою заміни наявної системи “AVAYA IP Office” для прийому та обробки голосових викликів служби «102» були укладені договори, за якими було придбано програмно-технічний комплекс “Callway Contact Center” (ПТК “Callway”) загальною вартістю 210,6 тис. грн. та обладнання і програмне забезпечення до нього на суму 226,2 тис. грн. Однак, як встановлено аудитом, цей комплекс лише дублює частину функцій системи “AVAYA IP Office”, яка продовжує функціонувати та забезпечує прийом голосових викликів служби «102». Отже, кошти у сумі 436,8 тис. грн на придбання ПТК “Callway” були використані неефективно. Крім того, необґрунтовані управлінські рішення, що приймалися керівництвом управління, призводили до накопичення придбаних матеріальних цінностей, які тривалий час зберігаються без використання. Так, за наявності в управлінні 24 відеореєстраторів, які не використовувалися з 2016 р., у 2017 р. було придбано додатково 4 шт. вартістю 11,5 тис. грн, а також 13 планшетів на суму 155,3 тис. грн, які через несумісність програмного забезпечення з програмним комплексом “LIS-M” (на заміну “RICAS”) у службовій діяльності не використовуються. Не задіяні в роботі та зберігаються у приміщенні чергової частини управління і придбані у 2016 р. 8 панелей візуалізації (рідкокристалічні побутові телевізори) на загальну суму 109,7 тис. грн. Сьогодні лише проводяться проєктні та кошторисні розрахунки робіт зі створення єдиного ситуаційного центру шляхом об'єднання відділу «102» та чергової частини. Загалом ГУ НП в Харківській області протягом перевіреного періоду внаслідок невважених управлінських рішень неефективно використано 713,3 тис. грн [3].

Принагідно зауважимо, що подібне невігластво не є рідкісним і в інших галузях. Так, наприклад, на початку 2015 р. Україна одержала на дуже вигідних умовах кредит на \$ 215 млн від Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) для підвищення якості медичних послуг у регіонах. Левова частка коштів мала піти на первинну й вторинну профілактику серцево-судинних захворювань і раку, на закупівлю елементарного для розвиненого світу обладнання, яке могло б підвищити рівень ранньої діагностики хвороб, від яких помирає більшість українців. Проєкт допомоги розраховано на 5 років, до жовтня 2020-го. Але за три роки реалізовано лише чверть завдань, а понад 70% отриманих грошей дотепер не витрачено, що підтверджують результати аудиту Рахункової палати України. Понад \$ 136,5 млн кредитних грошей і досі залишаються на рахунку МБРР, їх ще навіть не просили виділити. При цьому держава сумлінно сплачує комісію та відсотки за кредитом, у тому числі й за невикористані кошти. Станом на січень 2019 р. майже 85 млн грн заплатили за те, що гроші просто лежать і чекають. Водночас частину вже виділених коштів витрачено на сумнівні потреби. Зокрема, з порушенням законодавства було витрачено 3,4 млн грн, неефективно – 22 млн, із процедурними порушеннями – майже 185 млн грн. Наприклад, департамент охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації закупив обладнання для навчально-тренінгових центрів і центрів здоров'я, зокрема, «Віртуальну

систему для самостійного проведення венепункції та установки внутрішньовенних катетерів». За умовами технічної специфікації це мав бути «високотехнологічний прилад для моделювання вени та моделювання ін'єкційної голки, який забезпечував би можливість відтворення та імітації опору шкіри й тканини під час проведення різних варіантів венепункції». У реальності виявилось, що це USB флеш-накопичувач, з якого після приєднання до комп'ютера відкриваються звичайні тестові завдання із запитанням і кількома варіантами відповідей. При цьому в тендерній пропозиції постачальника було чітко зазначено зовнішній вигляд системи: обладнання для катетеризації, маніпулятори, спеціальний комп'ютер, монітор. Але щось змусило закупника оплатити за ціною у 1,9 млн грн. і навіть увести в експлуатацію лише «флешку» з тестами. А консультантів, яким ОДА в рамках програми щомісячно сплачує за цінні послуги по 53 тис. грн., – підтвердити раціональність і необхідність цієї закупівлі. У Волинській області в рамках субпроєкту, спрямованого на профілактику, ранню діагностику й лікування хвороб серця та кровообігу, було укладено договори про поставку медичних ваг для немовлят на загальну суму в \$ 7,9 тис. і гінекологічних крісел на суму у \$ 26 тис. Тобто не тонометри та електрокардіографи, не УЗД-апарати, а ваги для дітей і гінекологічні крісла мають допомогти волинянам-сердечникам [4].

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення ефективних засобів підвищення рівня техніко-криміналістичного забезпечення безпосередніх експлуатантів науково-технічних засобів у кримінальному провадженні в умовах неефективного використання державних коштів суб'єктами владних повноважень, далекими від реальної криміналістичної практики.

Результати дослідження. Сучасні науково-технічні засоби криміналістики (техніко-криміналістичні засоби) – це прилади, пристрої, інструменти, пристосування, приналежності та матеріали, їх комплекти, комплекси та технології ефективного застосування, призначені для збирання, дослідження та використання доказів під час досудового розслідування та судового провадження, а також запобігання вчиненню злочинів. Їх ситуаційно зумовлене використання розширює пізнавальні можливості слідчого (детектива), прокурора, адвоката, експерта та судді, підвищує продуктивність збирання й опрацювання доказів, якість їх підготовки до експертизи та результативність останньої, забезпечує наочність здобутих доказів і можливість їх об'єктивного сприйняття й оцінки *post factum* і в режимі реального часу особами, відсутніми у місці проведення процесуальної дії.

Сучасні науково-технічні засоби і методи криміналістики базуються на останніх досягненнях природознавства, біології, фізики, хімії, математики, кібернетики та широкого переліку інших наук [5, с. 38]. Відповідно, вирізняють фізичні, хімічні, біологічні, органолептичні методи; методи вимірювання (органолептичні та інструментальні (контактні, безконтактні, комбіновані); фотографічні наземні (фіксуючі (панорамний, стереоскопічний, сигналітичний, репродукційний, рефлексний, контрастний, макроскопічний, мікроскопічний, кольоророзрізняльний, кольоророзрізняльний, голографічний, електрографічний, радіографічний, термографічний) і вимірювальні (планово-вимірювальний (масштабний і великомасштабний), перспективно-горизонтальний, перспективно-нахильний, стереофотограмметричний); фотографічні аерокосмічні (плановий, перспективний, спектрозональний) та інші.

У криміналістичній літературі розглядаються різні підстави для класифікації техніко-криміналістичних засобів [6, с. 169–171]. Зокрема, за походженням такі засоби можна розподілити на:

1) запозичені з різних галузей науки і техніки, а часом і побуту, без спеціального пристосування до задоволення потреб криміналістики (утилітарні засоби фотозйомки, звуко- і відеозапису, персональні комп'ютери, смартфони, слюсарні та столярні інструменти; аерозолі з лаком для волосся, застосовувані з метою закріплення відбитка взуття на піску перед виготовленням гіпсового зліпка; клейка стрічка валикової щітки для верхнього одягу, застосовувана з метою збирання мікрооб'єктів з різних поверхонь тощо);

2) запозичені з різних галузей науки і техніки та спеціально пристосовані до задоволення потреб криміналістики (оглядові дзеркала, ендоскопи, металошукачі, натільні відеореєстратори тощо);

3) спеціально створені для задоволення потреб криміналістики (набори для роботи з мікрооб'єктами, експрес-аналізу наркотичних речовин, виявлення і фіксування слідів рук, дактилоскопіювання живих осіб і трупів, у тому числі електронні дактилоскопічні сканери тощо).

Головним критерієм для поділу техніко-криміналістичних засобів варто визначити цільове призначення – функцію, для виконання якої призначено конкретний засіб. Відтак пропонуємо вирізняти засоби, призначені для: забезпечення зв'язку і координації взаємодії; наукової організації та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності слідчого; дистанційного провадження слідчих (розшукових) дій; подолання перешкод: природних (відстань, рельєф місцевості, розташування об'єкта дослідження відносно зросту людини тощо) і штучно створених (різні засоби технічної укріпленості, які унеможливають доступ до певних приміщень, огорожі, ворота, двері, ґрати, замикаючі пристрої, пастки тощо); індивідуального та колективного захисту учасників процесуальної дії (навіть під час розслідування економічних злочинів є реальний ризик збройного опору, одержання ушкоджень і збитків через задалегідь облаштовані пастки (звуковий вплив на слух за допомогою високочастотних приладів, розпилення у приміщеннях трансформаторної оливи та чадного газу тощо); виявлення людей, тварин (їх частин), слідів і речових доказів; виявлення чинників природного та техногенного походження, небезпечних для життя та здоров'я (дозиметри, детектори тощо); створення належних умов для роботи з доказами (опалювальні, освітлювальні прилади, сонце-, вітро-, вологозахисні навіси тощо); живлення електроприладів (змінні перезаряджувані елементи живлення, зарядні пристрої, джерела безперебійного резервного живлення, адаптери змінного струму тощо); наочно-образного фіксування різних об'єктів, подій і явищ; копіювання, у тому числі виготовлення матеріальних моделей слідів і знарядь злочину; копіювання і збереження даних у електронній формі на матеріальних носіях інформації (чисті компакт-диски одноразового запису (формату CD-R, DVD-R тощо), USB флеш-диски, задалегідь відформатовані для використання у відповідних пристроях карти пам'яті високої ємності та швидкості); введення і виведення інформації до комп'ютерного пристрою (сканер для введення до комп'ютера інформації з паперових носіїв, дактилоскопічний сканер; фотопринтер, струменевий або лазерний принтер); детекції, підрахунку (зокрема, грошових банкнот); вимірювання (відстані, швидкості руху, лінійних розмірів і ваги об'єкта, концентрації речовини тощо); визначення окремих параметрів (дати, часу, метеорологічних умов (температури, вологості, швидкості руху повітря, атмосферного тиску), географічних координат); відібрання зразків для експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження; попереднього дослідження об'єктів, їх закріплення, упакування та вилучення; кримінальної реєстрації; фіксації правопорушників на місці події і попередження злочинних посягань; відслідковування та фіксації місцезнаходження осіб і речей (електронні засоби контролю) та інші.

Арсенал науково-технічних засобів і методів криміналістики постійно збагачується за рахунок інтеграції найвагоміших здобутків науково-технічного прогресу та цілеспрямованого розроблення техніко-криміналістичних засобів і технологій, прийомів і методів, орієнтованих на задоволення актуальних і перспективних потреб слідчої, експертної, судової, оперативно-розшукової, правоохоронної і правозахисної практики.

При цьому слід враховувати, що деякі засоби можуть виконувати паралельно або послідовно відразу декілька функцій, бути мультифункціональними. Красномовним доказом зазначеному твердженню слугує смартфон (з англ. smart – розумний, і phone – телефон), у буквальному перекладі – розумний телефон, що поєднує функціонал мобільного (стільникового) телефона та компактного персонального комп'ютера. При цьому під мобільним телефоном слід розуміти портативний переносний пристрій із застосуванням радіотехнологій, призначений для здійснення телефонних розмов, обміну текстовими та мультимедійними повідомленнями тощо в мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, у якому для ідентифікації кінцевого обладнання абонента використовується абонентський номер [7].

З часу, коли у січні 2007 р. перший смартфон у сучасному розумінні був представлений громадськості, з «предмету розкоші й статусу» він перетворився на пристрій, обов'язковий для сучасної людини. За даними Світового банку, навіть серед найбідніших 20% населення світу семеро з десяти людей мають смартфони [8]. У 2012 р. кількість активних смартфонів, які знаходяться в користуванні по всьому світу, сягнула першого мільярду [9], а тепер вже перевищує 4 млрд [10].

В Україні станом на лютий 2019 р. смартфонами володіло вже 55% населення, а серед молоді віком до 30 років – 92% [11]. Ще у 2013 р., коли володільцями смартфонів були лише 11% українців, 71% респондентів визнали їх пристроями, які за останні 10–15 років найбільше змінили звичне життя та без яких уже не можна обійтися [12]. Більше половини користувачів смартфонів (57%) у 2019 р. уже не могли уявити власне життя без цього гаджету [11].

Словник «Мислово», створений у 2012 р. з метою фіксації неологізмів, сленгу та інших проявів сучасної української мови з огляду на критерії популярності та соціальної значущості визнав словом 2019 р. неологізм «діджиталізація», який є транслітерацією англійського digitalization та означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язані з використанням цифрових технологій, являє собою спрощену форму більш точного терміну «цифрова трансформація» та є проявом глобальної цифрової революції. Своєю чергою відображенням діджиталізації став важливий вираз 2019 р. «Держава в смартфоні» [13].

Без перебільшення у своїй повсякденній діяльності смартфонами користуються всі сучасні правники. Питання тільки у тому, наскільки повно останніми використовуються можливості цих пристроїв. Ми категорично не погоджуємося з апокаліптичним баченням у ставленні до науково-технічного прогресу [14], а у прогнозуванні темпів технологічного переозброєння широких мас пропонуємо виходити із психологічних закономірностей сучасної людини, незалежно від її професійної чи будь-якої іншої приналежності [15], та враховувати тенденції ринкової економіки. Так, уже в першій половині 2017 р. смартфонами користувалося понад 10 млн мешканців України. Протягом 2017 р. було придбано 4,6 млн смартфонів (на 20% більше, ніж у 2016 р.), а у 2018 р. – близько 6 млн пристроїв. З січня по жовтень 2018 р. нашими співвітчизниками було придбано електроніки і побутової техніки на рекордні 64 млрд грн., що на 31,4% більше за аналогічний період 2017 р. Продажі цих товарів не просто набрали темп – вони ще й зростають удвічі швидше, ніж загальний товарообіг у країні. Найбільше в 2018 р. в абсолютних цифрах зросли продажі саме смартфонів і мобільних телефонів – населенням нашої держави було витрачено на них за неповний рік 23,4 млрд грн (приріст 37,4%). Від 15% до 60% зріс і середній чек в мережах, які торгують побутовою технікою та електронікою. Спостерігається тенденція зміщення в бік придбання більш дорогого продукту, попит перетікає в середній ціновий сегмент і частково у преміальний. Український споживач готовий купувати дорожчі та, відповідно, функціональніші пристрої [16].

Очевидно, що по завершенні світової кризи, зумовленої поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, обсяг ринку й надалі зростатиме. Адже до причин зростання попиту на смартфони відносять: 1) економічні (відкладений у кризові 2014–2015 роки попит; економічна стабільність; зростання доходів населення, середньої і мінімальної заробітних плат; збільшення обсягів споживчого кредитування); 2) технологічні (інновації виробників стимулюють покупців замінювати старі моделі новими; впровадження 4G-технологій, що дозволяють користуватися високошвидкісним інтернетом з мобільних пристроїв); 3) психологічні – мода (електронні пристрої піддаються моральному зносу швидше, ніж фізичному; загальносвітовою тенденцією є регулярна заміна побутової техніки та електроніки на нові моделі) [16]. При цьому смартфонами все рідше користуються для дзвінків. Ними вимірюють тиск і пульс, перемикають канали та розраховуються за покупки, користуються соціальними мережами та програмами для обміну повідомленнями, де Інтернет-користувачі у віці до 40 років в середньому витрачають близько трьох годин на день [17].

Смартфон – гаджет десятиліття, трансформатор інформації між двома світами: цифровим та фізичним. Своєрідні ворота, що існуватимуть доти, поки світ машин і людей не зіллється в один, коли постачання інформації до мозку людини буде здійснюватися безпосередньо, в обхід екранів смартфонів, окулярів або лінз [18].

З метою цієї статті вважаємо за необхідне наголосити на тому, що крім забезпечення власне телефонного зв'язку і можливості слугувати за відсутності масштабної лінійки еталоном міри у кадрі при вимірювальній зйомці чи еталоном ваги за відсутності повірених ваг, завдяки вбудованим датчикам, конструктивно закладеним можливостям та інстальованим додаткам, онлайн-функціям і сервісам, перелік яких зростає практично щоденно, смартфон може забезпечувати:

- створення розсіяного, косопадаючого, контрового, проникаючого чи іншого виду освітлення досліджуваних об'єктів вбудованим ліхтариком;
- виявлення слабковидимих ознак, слідів і мікрооб'єктів зум-об'єктивом вбудованої камери;
- сканування плоских об'єктів (документів, креслень, фотознімків тощо);
- зчитування та перевірки дійсності документів у мобільних застосунках завдяки вбудованому сканеру QR-кодів;
- здійснення звуко- та відеофіксації, орієнтуючої, оглядової, вузлової і детальної фотозйомки панорамним (в ручному та/або автоматичному режимах), репродукційним і вимірювальним методами з оптичним та/або електронним зумуванням (у тому числі макромасштабним), з автоматичною реєстрацією інформації про точне розташування місця зйомки (широта, довгота, висота над рівнем моря та час, які записуються як геотеги в даних зображення (EXIF));
- різні обчислення за допомогою калькулятора;
- вимірювання рівня, лінійних розмірів компактних об'єктів за допомогою електронного мірила;
- орієнтування на місцевості (визначення положення щодо сторін горизонту та напрямку руху) завдяки компасу і онлайн-геоінформаційним системам, GPS-навігаторам;
- визначення окремих просторових і часових характеристик: дати, часу, GPS-координат, метеорологічних умов, особливо тих, що впливають на якість і безпеку аерозйомки (температура й вологість повітря, напрямок і швидкість вітру, видимість, ймовірність опадів, час сходу і заходу сонця), тривалості певних дій або явищ (наприклад, під час проведення слідчого експерименту з використанням годинника, таймера чи секундоміра);
- пошук, виявлення та фіксування криміналістично значущих відомостей у мережі Інтернет, у тому числі шляхом голосового пошуку й управління;
- копіювання та збереження електронних документів з іншого комп'ютерного пристрою;
- доступ до електронних версій документів (наприклад, до цифрового посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, ID-картки та паспорту громадянина України для виїзду за кордон, студентського квитка тощо у мобільному додатку державних онлайн-послуг «Дія»);
- складення процесуального документа в електронній формі;
- передавання зафіксованої аудіовізуальної інформації, створених і отриманих документів електронною поштою чи іншими месенджерами;
- наукову організацію праці шляхом інсталяції автоматизованого робочого місця чи електронного кабінету (мобільного офісу) слідчого, складення календарних планів і налаштування текстових і звукових нагадувань про необхідність виконання певних дій чи здійснення перерви у їх виконанні (наприклад, під час допиту, безперервна тривалість якого обмежена законодавчо), інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності слідчого завдяки доступу й користуванню через мережу Інтернет необхідними електронними реєстрами, базами загальних і спеціальних знань, автоматизованими банками даних, інформаційно-пошуковими та інформаційно-довідковими системами, системами автоматизованого прийняття рішень та іншими інформаційними ресурсами;

- проведення організаційно-перевірочних заходів (шляхом пред'явлення графічного образу, фото- або відеозображення розшукуваної особи або речі можливим очевидцям на екрані смартфона);
- провадження окремих слідчих (розшукових) дій (допиту, впізнання осіб чи речей) у режимі відеоконференції, а також окремих негласних слідчих (розшукових) дій (зняття інформації з електронної інформаційної системи або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту);
- відслідковування та фіксування місця знаходження окремих об'єктів завдяки «Інтернету речей»;
- ідентифікації користувача радіоелектронного засобу;
- попередження користувача про небезпеки природного чи техногенного характеру, відшукування смартфона в екстремальних ситуаціях;
- контакту з особою та контролю за дотриманням обов'язкової самоізоляції на час карантину для забезпечення безпеки громадян в період пандемії за допомогою мобільного застосунку «Дій вдома», функціонал якого передбачає: підтвердження місця проходження самоізоляції з визначенням геолокації; фотопідтвердження перебування за місцем проходження самоізоляції; екстрений виклик на гарячу лінію МОЗ України; моніторинг розвитку симптомів тощо.

Описані вище та інші функції можуть застосовуватися комплексно у несуперечливих поєднаннях. Наприклад, візуалізація на екрані смартфона плану допиту та/або доказів, що пред'являються допитуваному для допомоги у згадуванні чи викритті неправди в його показаннях, може супроводжуватися аудіозаписом цієї слідчої (розшукової) дії та активацією будильника або таймера, покликаного своєчасно сповістити про необхідність зробити визначену законодавством перерву в провадженні допиту, використати запланований тактичний прийом (комбінацію) або замінити елемент живлення чи картку пам'яті у засобів відеофіксації тощо.

Під час сполучення з певними додатковими (зовнішніми) пристроями перелік і обсяг функціональних можливостей смартфона може бути істотно розширено. Так, використання механічного адаптера (перехідника) для під'єднання до окуляра традиційного мікроскопа чи інтеграція з електронним USB-мікроскопом робить смартфон придатним для дослідження мікрооб'єктів та мікрофотозйомки високої роздільної здатності. А сполучення з USB-ендоскопом (бороскопом) уможливорює огляд і фіксування важкодоступних місць. Інтеграція зі стедікамом (трюхосьовим стабілізатором) забезпечує: пряму трансляцію (стрім); розширення можливості використання панорамного методу за рахунок автоматизованого створення різних багаторусних панорам з оглядом до 330°; стабілізацію смартфона по трьох осях з компенсацією природніх коливань рук і згладжування переходів, зниженням тремору та забезпеченням максимальної плавності фото- і відеозйомки у статичності та динаміці «з рук», з кріпленням на штативі, екіпіруванні, транспортному засобі, нерухомих об'єктах тощо. Активація ж функції AcriveTrack дозволяє відмітити на екрані смартфона головний об'єкт зйомки, переміщення якого необхідно відстежувати та фіксувати протягом всієї слідчої (розшукової) дії (наприклад, особа, чий показання перевіряються під час слідчого експерименту; слідчий, який здійснює пошукові дії під час обшуку; спеціаліст, який допомагає останньому тощо).

По мірі освоєння людством різних просторів набуло актуальності впровадження різноманітної робототехніки, автоматичних, автоматизованих та дистанційно керованих систем у діяльність з виявлення, фіксації, вилучення, збереження та попереднього дослідження доказів, не тільки на земній поверхні, але й під землею, у повітрі, на воді та під водою. У зв'язку з цим доречно відзначити придатність сучасних смартфонів слугувати важливими компонентами інших науково-технічних комплексів. Наприклад, завдяки інстальованим додаткам і активованому стільниковому зв'язку слугувати монітором до web-camera, action-camera або натільного чи автомобільного відеореєстратора; бути частиною наземної станції (пульта) управління безпілотним літальним апаратом і корисним навантаженням

останнього, а також монітором, придатним для налаштування та відображення в режимі реального часу усіх параметрів польоту, фотозйомки та відеозапису; у взаємодії із системою телеметрії дрона відображати висоту, довжину (протяжність) і ширину великих об'єктів (будівель, споруд, земельних ділянок) чи відстані між ними.

На тлі широкого переліку перерахованих можливостей, які надає ситуаційно зумовлене використання смартфонів, важливо пам'ятати про необхідність дотримання правил розумної обачності та існуючих обмежень, спрямованих на запобігання витокам чутливої інформації. Наприклад, Міністерство оборони Бельгії запровадило жорсткіші правила використання смартфонів військовим персоналом, зокрема через побоювання щодо шпигунської активності з боку Російської Федерації. «Ми знаємо, що Росія зацікавлена в отриманні мобільних даних геолокації. Ми докладасмо зусиль для запобігання такій активності та проводимо активну роз'яснювальну роботу серед особового складу вже протягом кількох років. Але цього, схоже, поки недостатньо», – заявив начальник оперативного відділу штабу Збройних сил країни полковник К. Жіллі. Зокрема, за його даними, мобільний додаток “Strava”, який є дуже популярним для реєстрації спортивної активності людини, надто часто видає чутливу інформацію про військових та місце їх дислокації. Минулого літа інший додаток, відомий як “Polar”, який також використовується для обліку фізичної активності, деактивував функцію щодо визначення місця перебування людини після того, як дослідники виявили, що така функція може накопичувати чутливу інформацію стосовно військовослужбовців та навіть членів розвідувальної спільноти більш ніж у 69 країнах. Подібні побоювання стосуються також певних функцій соціальної мережі Facebook. З огляду на ці обставини бельгійське Міністерство оборони вирішило переглянути власні правила у цій сфері та активніше інформувати особовий склад про ймовірні ризики. Наприклад, бельгійським військовослужбовцям під час проведення операцій у Малі дозволено використовувати смартфони, оскільки місцеві бойовики не мають можливостей для перехоплення таких даних. Натомість у країнах Балтії, які межують із Росією, за певних обставин та у певних регіонах військові не можуть використовувати особисті гаджети. Останні доступні до використання лише у місцях постійної дислокації. Бельгія не є єдиною країною, яка робить суворішими правила у цій сфері. Цей шлях уже пройшла Німеччина та деякі інші держави [19].

У нашій країні ще в 2015 р. з метою посилення контролю за витоком інформації, зокрема з районів проведення антитерористичної операції, протидії технічним розвідкам, забезпечення належного рівня захищеності інформації, що циркулює в мережах систем зв'язку силових структур та правоохоронних органів держави, шляхом впорядкування використання мобільних телефонів та інших засобів мобільного зв'язку та передачі інформації військовослужбовців у мирний час, у районах проведення антитерористичної операції, а також в умовах надзвичайного стану чи під час дії особливого періоду на територіях, де ведуться бойові дії, було прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 143 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України» від 01.07.2015 р. № 568-VIII. Цим Законом статтю Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, затвердженого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», було викладено в такій редакції: «143. Порядок зберігання і користування особистими фотоапаратами, магнітофонами, радіоприймачами, мобільними телефонами, іншими засобами мобільного зв'язку та передачі інформації, комп'ютерною та іншою побутовою радіоелектронною технікою для військовослужбовців, які виконують обов'язки військової служби, встановлюється командиром військової частини».

Поліцейським, державним службовцям і працівникам системи Національної поліції України заборонено: 1) вести розмови та передавати документальну інформацію з обмеженим доступом через телекомунікаційні мережі: відомчі, загального користування та Інтернет; 2) користуватися телекомунікаційними послугами, що не пов'язані з виконанням службових обов'язків, із службових мобільних телефонів, службових телефонів телекомунікаційних мереж відомчого та загального користування; 3) використовувати телекомунікаційні мережі загального та відомчого користування для роботи з використанням Інтернету в режимі набору номера телефону провайдера, крім ADSL-з'єднання [7].

Висновки. Комплексне використання з дотриманням вимог законодавства про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах потенціалу сучасних смартфонів у професійній діяльності правників сприятиме підвищенню рівня їх техніко-криміналістичного забезпечення в умовах неефективного використання державних коштів суб'єктами владних повноважень та слугуватиме посиленню інституційної самодостатності, цінність якої стрімко підвищилася через зумовлені реаліями часу норми соціального дистанціювання.

Список використаних джерел:

1. Вітальне слово дирекції НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України учасникам «Круглого столу» / Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці : матеріали. Міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.) редкол. : В.Ю. Шепітько, (голов. ред.), В.А. Журавель, В.М. Шевчук, Г.К. Авдєєва. Харків : Право, 2019. 164 с.
2. Шепітько М.В. Злочини у сфері правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії : монографія. Харків : Право, 2018. 408 с.
3. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції України : рішення Рахункової палати України від 11.04.2018 р. № 10-2. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
4. Самаєва Ю. Бути багатим, але хворим. *Дзеркало Тижня*. 2019, 18 січня. URL: <https://dt.ua>.
5. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В.О. Коновалова та ін.] ; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
6. Ковальова О.В. Класифікація науково-технічних засобів у криміналістиці. Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 494 с.
7. Про затвердження Порядку використання телекомунікаційних мереж та Табеля належності відомчих, спеціальних і з'єднувальних ліній у Національній поліції України : наказ МВС України від 10.10.2016 р. № 1066. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
8. Будь швидким або помри. Що несе Четверта індустріальна революція. *Економічна правда*. 2019, 7 жовтня. URL: <https://www.epravda.com.ua>.
9. Кількість смартфонів, що використовуються у світі, вперше перевищила один мільярд. *Дзеркало Тижня*. 2012, 18 жовтня. URL: <https://zn.ua>.
10. Число смартфонів в мирі к 2020 року досягнет 4 млрд. ДэйлиКом. 2019, 12 липня. URL: <http://www.dailycomm.ru>.
11. Есть ли жизнь без смартфона: мнение украинцев. Research & Branding Group. 2019, 29 березня. URL: <http://rb.com.ua>.
12. Вещи, которые изменили нашу жизнь. Research & Branding Group. 2014, 25 лютого. URL: <http://rb.com.ua>.
13. Слово року – 2019. Мислово. 2019, 23 грудня. URL: <http://myslovo.com>.
14. Глава РПЦ Кирилл: «Электронные гаджеты – это пришествие Антихриста». Цензор.Нет. 2019, 17 січня. URL: <https://censor.net.ua>.
15. Молитовні намірення Папи в застосунку “Click To Pray” VATICANNEWS. 2019, 20 січня. URL: <https://www.vaticannews.va>.
16. Час гарячих смартфонів. В Україні за рік на третину зросли продажі техніки і електроніки. Новое Время. 2018, 31 грудня. URL: <https://biz.nv.ua>.
17. Українці виявилися залежними від смартфонів. *Сьогодні*. 2017, 18 травня. URL: <https://ukr.segodnya.ua>.
18. Юрасов С. В новом десятилетии мы начнем прощаться со смартфонами. ЛІГА. Tech. 2020, 3 січня. URL: <https://tech.liga.net>.
19. Бельгія обмежила використання смартфонів у армії через шпигунську загрозу з РФ. УКРІНФОРМ. 2019, 23 січня. URL: <https://www.ukrinform.ua>.

